

In de schaduw van de dood

Bij de Goede Vrijdag en bij paaszondag hebben we een voorstelling. We weten waar het over gaat. De grote onbekende is echter die merkwaardige dag ertussen. Tineke Croese over de afdaling van Christus in het dodenrijk, over de Stille Zaterdag.

Tineke Croese

vertaalster

De Stille Week - voor het katholiek opgevoede kind dat ik was, nog te jong om veel besef te hebben van tijd, kwam Palmzondag altijd als een verrassing. Eindelijk kwam het eind in zicht van die lange, saaie, sombere vastentijd. Palmzondag was de aankondiging van de lente, van nieuwe vrolijkheid die natuurlijk pas met Pasen echt zou beginnen - eerst kwam nog Goede Vrijdag - maar die nu toch binnen de tijdsduur lag die ik kon overzien. In mijn herinnering waren de Palm- en paaszondagen altijd zonnig en lenteachtig, fris van geur en met de eerste prille voorjaarsbloemen. Het is een herinnering die onmogelijk op waarheid kan berusten, maar die vermoedelijk een herinnering is aan de paasstemming: de wereld is weer jong, fris en pas gewassen, net als toen ze nieuw geschapen was. En net zoals de schepping van de wereld plaatsvond in zeven dagen, gaan aan de jaarlijkse vernieuwing van de schepping zeven dagen van voorbereiding vooraf: de Stille Week. De evangeliën beschrijven de gebeurtenissen van de eerste zes dagen, van Palmzondag tot en met Goede Vrijdag. Wat er tussen dood en opstanding gebeurt, op de zaterdag voor Pasen, vermelden ze niet. Toch is binnen het christendom de opvatting algemeen dat Christus na zijn dood direct de 'poorten van de hel gebroken heeft', dat hij is binnengegaan in het dodenrijk waar voorheen alleen de mens kon binnen gaan. In de kerken van Oost-Europa wordt dit meer meebeleefd dan bij ons in het Westen. Er is hier zelfs nauwelijks iconografisch materiaal met betrekking tot dit toch niet van dramatiek gespeende onderwerp, terwijl de andere gebeurtenissen uit de Stille Week volop in de kunst verbeeld zijn.

Wat gebeurt er tussen de dood en de opstanding van Christus? Wat gebeurt er wanneer Christus binnengaat in het dodenrijk? Deze vragen staan denk ik in nauw verband met het waarom van zijn lijden en sterven. Waarom moest Christus mens worden, waarom als mens door de dood gaan?

Aan het begin van de jaartelling was het al heel moeilijk voor een geestelijk wezen om zich met een mens te verbinden. Christus was in staat zich in een tijdspanne van drie jaar volledig als mens te incarneren. Alleen als mens kon hij de dood leren kennen. De dood werd immers in de wereld gebracht door geestelijke wezens die in opstand waren gekomen tegen God en wat God met de mensen voorhad. De geestelijke wezens die God trouw waren gebleven, kenden de dood niet en konden niet binnengaan in het rijk van de dood. Alleen door mens te worden en als mens te sterven, was Christus in staat in het dodenrijk binnen te gaan. Tot het moment dat Christus erin afdaalde, was het dodenrijk een voor de geestelijke wereld volledig ontoegankelijk gebied. Pas door Christus' afdaling in de onderwereld konden de daar heersende tegenstandersmachten overwonnen worden. Wat dit betekent, kan duidelijk worden uit de mythologieën van vlak voor en vlak na het begin van de jaartelling. Met name de Griekse en de Noorse mythologieën spreken over de onderwereld of het dodenrijk als over een schaduwrijk, waar de mensenzielen een soort schimmenbestaan leiden zonder dat ze zich hun vroegere bestaan op aarde kunnen herinneren. Odysseus kan in de onderwereld slechts met de zielen van de doden spreken als hij hun bloed te drinken geeft. Pas dan herinneren zij zich wie zij zijn en worden ze uit hun schimmenbestaan gewekt. Het is de in het bloed aanwezige kracht van het ik die hun

in het schimmenrijk ontbreekt.

Juist deze kracht van het ik en het met dat ik in verband staande vermogen tot herinnering, worden door Christus in het dodenrijk binnengebracht.

De Grieken kennen naast het schimmenrijk ook nog de Elyseïsche velden waar de 'helden' naar toe gaan. In de Noorse mythologie bestaat er in de wereld na de dood zelfs een driedeling, die je niet simpelweg als hemel en hel kunt betitelen. Alice Woutersen geeft in haar boek Tussen Wodan en Widar een heel heldere kijk op deze driedeling. Ze vat haar niet op als een uiteenvallen van de mensen in drie 'soorten', maar als een driedeling binnen het ene mensenwezen zelf.

Elk op aarde verblijvend mensen-ik is een strijder en begeeft zich wat betreft zijn innerlijke strijd op drie slagvelden. Op het eerste slagveld slaagt hij erin zichzelf te overwinnen. Daar is hij de held, de overwinnaar, en dat is het gedeelte van hem dat naar de god Odin en het Walhalla kan gaan. Op het tweede slagveld gaat het ik ook moedig de strijd aan, maar daar blijft die strijd onbeslist. Dat deel is voor de godin Freya, die de helft van de gevallen kiest en hen liefdevol in haar zaal Folkvangr opneemt. Het woord 'halfan val' dat als 'helft van de gevallen' vertaald wordt, zou je ook kunnen vertalen als 'het onvolmaakte deel' (van de strijdende mens). Op het derde slagveld echter heeft het ik nauwelijks of helemaal niet gestreden, daar heeft het zich door 'zwakte' laten overwinnen en sterft het van ziekte of ouderdom. Dat deel gaat naar de godin Hel, naar het eigenlijke schimmenrijk.

Het schimmenrijk van Hades is het meest bekende klassieke beeld van de wereld na de dood. In de oudheid ging men ervan uit dat men na zijn dood daar terecht kwam, en niet ergens anders. Ik denk dat het gedeelte waar de mens met zichzelf kon strijden na de zondeval geleidelijk aan steeds kleiner werd, dat hij steeds meer door 'zwakte' en 'ziekte' overwonnen werd. Daardoor werd een steeds groter deel van zijn wezen veroordeeld tot een schimmenbestaan, volledig afgesloten van de geestelijke wereld, en vanuit die wereld ook onbereikbaar. De mensenziel kon zich in het schimmenrijk zijn vorige leven op aarde niet meer herinneren. Je kunt je afvragen wat dat voor gevolgen heeft voor een volgende incarnatie. Ben je dan wel in staat je vorige aardse leven te verwerken in het volgende, wanneer je ook niet op hulp vanuit de geestelijke wereld kunt rekenen? En hoe bewust sta je dan in dat volgende leven? Zou je niet, doordat je je vorige leven niet voldoende mee hebt kunnen nemen, in het volgende gemakkelijk de weg kwijt kunnen raken, waardoor je je weer eerder door 'zwakte' en 'ziekte' moet laten overwinnen?

Je kunt je voorstellen dat op die manier het schimmenrijk in de mens zich steeds verder heeft uitgebreid en dat het voor de geestelijke wereld noodzakelijk werd in deze dodenwereld binnen te dringen, omdat anders de mensheid al gauw helemaal niet meer te bereiken zou zijn, volledig in de handen van de machten die deze schimmenwereld gecreëerd hadden door met de zondeval de dood in de wereld te brengen. De eerste taak van Christus na zijn dood was de poorten van deze hellewereld open te breken.

De legende zegt, dat de poorten vielen met donderend geraas en de dienaren van de vorst der duisternis naar alle kanten wegluchtten, toen met het verschijnen van Christus het zonlicht begon te gloren in het rijk van duisternis en schaduwen. In alle ruimtes en zalen van de onderwereld vonden de zielen van de gestorvenen de kracht om hun ogen naar Christus op te slaan, toen hij hen voorbij ging. - Zij die gebonden zaten in schaduw van de dood - naar 't scheen van God verlaten - begroeten 't morgenrood (uit het lied Het daghet inden Oosten) - Hij reikte hun zijn licht als een mantel, en toen ze die omsloegen herinnerden ze zich dat het hún mantel was, in een voorbij bestaan, dat ze die droegen toen ze naar beneden kwamen en dat ze die mee moesten nemen, waar ze ook heen zouden gaan.

Ik denk dat het, door wat Christus met zijn gang door de onderwereld heeft gedaan, voor

ons mogelijk is geworden met steeds meer bewustzijn van incarnatie tot incarnatie te gaan en zelfs dat je dit bewustzijn kunt oefenen binnen één leven. Dat is wat mensen volgens mij doen wanneer ze in hun leven, door depressies of anderszins, met hun eigen of andermans schaduwzijden geconfronteerd worden en dan tot het besef komen dat ze dergelijke situaties hun hele leven al op een of ander manier tegenkomen. De herinnering aan vorige levenssituaties en hoe je daarmee bent omgegaan kan richtinggevend worden voor het leven dat nog voor je ligt. Misschien wordt het binnen niet al te lange tijd zelfs mogelijk jezelf niet alleen te beleven als een persoonlijkheid die van levenssituatie naar levenssituatie gaat en die met hulp van zijn herinnering deze situaties op zinvolle wijze kan verbinden, maar ook als een persoonlijkheid die van het ene leven naar het andere gaat en zich de verbanden en verhoudingen tussen zijn verschillende levens herinneren kan.

De hele vastentijd, als voorbereiding op lijden, sterven en opstanding van Christus, is erop gericht om juist in een tijd waarin de uiterlijke natuur opnieuw tot leven komt, in de eigen levenskrachten de dood toe te laten. Door te vasten en zo tot in het eigen organisme de doodskrachten te beleven, ontstaat een nieuwe helderheid, een nieuwe wakkerheid. Wakend beleefde men vroeger in de kerk de overgang van Stille Zaterdag naar paaszondag, wakend werd de opstanding van Christus meebeleefd. Wat in het fysieke de confrontatie is met de dood, kan in het innerlijk leven de confrontatie zijn met de eigen schaduw. Door ook die vorm van doodskrachten in het eigen innerlijk mee te beleven, ga je tot in het schaduwrijk van de dood de strijd aan met jezelf. Ook dat is wakend en met zelfbewustzijn de overgang van dood naar opstanding beleven.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 40, April 2001
© Antroposofische Vereniging in Nederland
www.antroposofie.nl